TÜRKİYE'DE ÖĞRETMEN PROFİLİ ARAŞTIRMASI ve ÖĞRETMEN YETİŞTİRMEDE YENİ ARAYIŞLAR

NOT: Bu yazı, 9-11 Eylül 1998 tarihlerinde Konya'da düzenlenen VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi'ne sunulan ve kongre kitabında yer alan bildirinin geniş bir özetidir.

Bu yazıda, öğretmen profili araştırmasında (Okçabol ve Gök, 1998) ortaya çıkan bulgular ışığında, öğretmen yetiştirme konusu kısaca irdelenmekte, YÖK modeli ve gerçekçi çözümlerin ne olacağı tartışılmaktadır.

Öğretmen Manzaramız

Okçabol ve Gök (1998) Eğitim-Sen'in desteğiyle, 1997 yılının sonlarında öğretmen profilini ortaya çıkaran bir çalışma yapmışlardır. Araştırma örneklemine giren 205 okulda 2301 öğretmen ve yöneticiden derlenen ve öğretmen yetiştirilmesiyle ilgili olduğu düşünülen bulgulardan bir bölümü şöyle özetlenebilir.

Öğretmenler içinde genel lise mezunları çoğunluktadır (%45). Bunu sırasıyla Öğretmen Lisesi (%19), Meslek Lisesi (%15) ve İmam Hatip Lisesi (%2) mezunları izlemektedir. Öğretmenlerin yüzde 52.4'ü, bu mesleğe istediği için ve öğretmenliği, ideal ya da uygun bir meslek olarak gördükleri için girdiklerini belirtmektedir. Önemli bir bölümü ise (%30) ya zorunlu olarak ya rastlantı ya da ÖSYS sonucunda, pek istekli olmadan bu mesleğe girmişlerdir.

Öğretmenlerin öğretmenlik kaynağına bakıldığında 1982 öncesi ve sonrasında mezun olanların birbirlerine yakın oranlarda olduğu görülmektedir. Eğitim Enstitüsü ve Eğitim Fakültesi mezunları da birbirine yakın oranlardadır. Önemli bir bölümü de (%14), öğretmenlik sertifikası olmadan öğretmenlik mesleğine girmiş olanlardan oluşmaktadır.

Öğretmenlerin yüzde 32'si, boş zamanlarını gazete okuyarak değerlendirdiğini belirtmektedir. Diğer uğraşlar içinde, ek iş yapmak, (%11), kültürel hobilerle uğraşmak (%10), dinlenmek (%6), lokale gitmek (%4), mesleğinde ilerleyici çalışmalar yapmak (%3), televizyon izlemek (%3), sendikacılık yapmak (%2) gibi etkinlikler görülmektedir. Yüzde 70'i ek iş yapmayı düşünen öğretmenlerin yüzde 14'ü hobi olarak güzel sanatlarla uğraştıklarını belirtmişlerdir. Öğrenmeyi (%3) ve yazı yazmayı (%2) bir hobi olarak belirtenler az da olsa vardır. Bir hobisi olmadığını vurgulayanlar da yüzde 4'e ulaşmaktadır.

Öğretmenlerin yüzde 8'inin gazete ve kitap okumadığı görülmektedir. Değişik oranlarda da olsa öğretmenler içinde her gazetenin okuyucusu vardır. Ayda bir ya da birkaç kitap okuyanlar ancak yüzde 53'e ulaşmaktadır. Sinema, tiyatro ve konser gibi kültürel etkinliklere gitmeyen/gidemeyen öğretmenler de az değildir (%19). Önemli bir bölümü de (%39) herhangi bir yanıt vermemektedir.

Öğretmenler Ne Düşünüyor?

Değerlendirmeler. Öğretmenlerin, eğitimle ilgili kimi konulardaki değerlendirmeleri Çizelge 1'de yer almaktadır. Öğretmenlerin yüzde 19'u, öğrenciyle yeterli ilişki kuramamakta; kendini alanında yetersiz bulmaktadır. Kendini alanında yetersiz bulanların büyük çoğunluğu öğretmen olarak yetişmemiş kimselerdir. Öğretmenlerin yüzde 30 kadarı, fırsat bulsalar öğretmenlikten ayrılmayı düşünmekte, gençlere öğretmen olmayı öğütlememektedir.

Büyük çoğunluk (%68) öğrenmenin ezbere dayandığını düşürtürken, Türkiye gerçeklerine pek uymayan değerlendirmeler de vardır. Öğretmenler içinde, ders kitaplarını yeterli nitelikte bulanlar (%14) ve ders kitaplarının tutucu olmadığını düşünenler (%34) az değildir. Eğitim sistemini demokratik bulanlar (%21), eğitimde fırsat ve olanak eşitliğinin var olduğunu düşünenler (%15) de az değildir.

Eğitimde cinsiyetçi yaklaşım yok diyenler yüzde 56'yı bulurken, öğretmenlerin yüzde 30'u okulun öğrenciyi yaşama hazırladığını ve yüzde 33'ü de okulun öğrenciye demokratik değerler kazandırdığını düşünmektedir. Eğitim sistemini laik bulanlarla özel öğretime ağırlık verilsin diyenler yüzde 36 ve bir yabancı dilin okullarda öğretim dili olabileceğini düşünenler de yüzde 52'yi bulmaktadır.

Çizelge 1. Öğretmenlerin Değerlendirmelerinden Örnekler

Değerlendirme Konusu	%	
Öğrenciyle yeterli ilişki kuranıama	19	
Kendini alanında yetersiz bulma		19
Fırsat bulsa öğretmenlikten ayrılma	30	
Gençlere öğretmen olmayı öğütlememe	29	
Öğrenme ezbere dayalı	68	
Ders kitaplarının niteliği yeterli	14	
Ders kitapları tutucu değil	34	
Eğitini sistemi demokratik	21	
Eğitimde fırsat ve olanak eşitliği var	15	
Eğitimde cinsiyetçi yaklaşım yok		56
Okul öğrenciyi yaşama hazırlıyor		30
Okul öğrencilere demokratik değerler kazandırıyor	33	
Eğitini sistemi laik	36	
Özel öğretime ağırlık verilsin	36	
Yabancı dil okullarda öğretim dili olabilir	52	

Kaynak: Okçabol ve Gök, 1998, 23-27.

Görüşler. Öğretmen profili araştırmasında kimi eğitsel konularda öğretmenlerin görüşlerine başvurulmuştur. İlgili konuda herhangi bir görüş belirtmeyen öğretmenlerin dağılımı Çizelge 2'de verilmektedir. "İyi öğrenci nasıl olmalıdır" sorusuna öğretmenlerin yalnız yüzde 1'i bir yanıt vermemiştir. Ancak, diğer konularda yanıt vermeyenlerin oranı yüzde 19 ile yüzde 49 arasında değişmektedir. Öğretmenlerin, yüzde 24'ü "iyi öğretmen yetiştirilmesi" konusunda; yüzde 43'ü "yaygın eğitimin amaçları" ve yüzde 49'u da "toplumdaki erkek egemenliği" konularında bir görüş ileri sürmemiştir.

Çizelge 2. Görüş Belirtmeyen Öğretmenlerin Oranı

Konu	%
İyi öğrenci nasıl olnaalı	1
İyi öğretmen yetiştirme	24
Öğretmen veli ilişkisi	19
İlköğretimin amacı	20
Ortaöğretimin amacı	25
Yükseköğretimin amacı	25
Yaygın eğitimin amacı	43
Toplumda erkek egemenliği	49

Kaynak: Okçabol ve Gök, 1998, 29-33.

Öğretmen Yetiştirme Konusu. Öğretmen Profili Araştırmasına göre, iyi öğretmen yetiştirilmesi konusunda öğretmenlerin yalnız yüzde 3'ü "iyi yetişiyor, sorun yok" demektedir, yüzde 73'ü bir sorun görmektedir ve değişim istemektedir (Çizelge 3). Çizelgedeki yanıtlar, iyi öğretmen yetiştirilmesi konusundaki düşüncelerin pek çoğu, eğitim fakültelerindeki eksiklikler ve yanlışlıklarla ilgilidir. Dile getirilen olumsuzlukların başında staja-uygulamaya yeterince ağırlık verilmediği (%9) gelmektedir. Fakültelerin niteliği ve araç-gereç yetersizliği (%6), formasyona önem verilmemesi (%5), aday öğrencinin seçimi (%5), herkesin öğretmen olabilmesi (%5), bilimsel ve çağdaş insan yetiştirilmediği (%3), eğitim derslerinin azlığı (%2), ülke gereksinimine uygun eğitim verilmediği (%2), demokratik öğretmen yetişmediği (%1), fakültelerdeki öğretim üyesi ve elemanlarının yetersiz oluşu (%1) önde gelen görüşlerdir. Öğretmenlerin yüzde 24'ü bir görüş belirtmemiş olsa da, ileri sürülen görüşler arasında olayı doğru tanımlamaya yönelik görüşler vardır. Dikkat edilirse ileri sürülen bu kadar değişik görüş içinde "alan bilgisi yetersizliği" ileri sürülmemiştir. Alan bilgisi yetersizliğini düşündürecek "tam branşlaşma gerekli" ve "hizmetiçi eğitim gerekli" gibi iki öneri vardır. Bunlar da alan bilgisi eksikliğiyle birebir ilişkili değildir. İlk görüş, birkaç alana yayılmış öğretmenlikten kaçınılması

ve bir tek alanda (branşta) yoğunlaşma, ikinci görüş de video ve bilgisayar kullanımı gibi hizmeti etkinleştirme, kişiyi yaşamboyu öğrenmeye ve kendini yenilemeye yönlendirme anlamındadır.

Çizelge 3. İyi Öğretmen Yetiştirilmesi Konusunda Görüşler

İyi Öğretmen Nasıl Yetişir	%	İyi Öğretmen Nasıl Yetişir	%
Öğretmen Okulları açılmalı	12	Fakülteler yetersiz	2
Staja-uygulamaya-ağırlık	9	Fakültede eğitim dersi az	2
Öğretmen Lisesinde Yetişsin	6	Tam branşlaşma gerekli	2
Nitelik, araç gereç artmalı	6	Yeni model okul gerekli	2
Formasyona önem verilmeli	5	Ülke gereksinimine göre olmalı	2
Öğrenci iyi seçilmeli	5	Demokratik öğretmen yetişmeli	1
Herkes öğretmen olamaz	5	Hizmetiçi eğitim gerekli	1
Bilimsel, çağdaş, bilgili insan	3	Fakülte elemanı yetersiz	1
İyi yetişiyor, sorun yok	3	Diğer	3
Meslek çekici olmalı	3	Yanıt Yok	24
Özerk fakülte gerekli	3		

Kaynak: Okçabol ve Gök, 1998, 29.

Öğretmen profiline hangi açıdan bakılırsa bakılsın, öğretmenimizin ve öğretmen yetiştirme sistemimizin yeterli olduğunu söylemek güçtür, Öğretmen yetiştirme sisteminde bir şeylerin iyi gitmediği ve kimi değişikliklere gereksinim olduğu açıktır.

Öğretmen Yetiştirme Arayışları

Eğitim fakültelerinin kurulduğu ilk yıllarda, eğitim fakültesi dekanlıklarına eğitimci olmayan kimselerin getirilmesi, genellikle fakültelerin sağlıklı bir yapıya kavuşup gelişmesini engelleyen bir etken olmuştur. Bu olumsuzlukların yanında 1992 yılında birden bire 23 yeni üniversite açılması ve eğitim fakültelerinin sayıca çoğalması, pek çok üniversitede gelişmeye başlayan kadroların dağılmasına neden olmuştur. Belki de bu nedenlerle fakülteler, değişime ve sorunları

çocukların ailede, yaşamın içinde, yazılı kaynaklardan, televizyon ve sinema gibi görsel kaynaklardan ve de internetten öğrendikleri/ • öğrenebildikleri pek çok şey vardır. Salt alan bilgisiyle sınırlı olan öğretmen, öğrencinin gerisinde kalır, öğrenciyle olumlu ilişkiler kurmakta ve bildiğini öğretmekte güçlük çeker, bilgisi öğrencinin gözünde değer yitirebilir. Öğretmenin, genel kültür düzeyi bakımından öğrenciden daha ileride olması gerekir. Öğretmen alan bilgisi yanında, genel kültür düzeyiyle, örnek davranışlarıyla, toplumsal sorunlara gösterdiği ilgiyle, yapıcı ve yaratıcılığıyla, öğrenmeyi sürdürdüğü ölçüde öğrencinin gözünde "öğretmen" olur. Öğretmen adayının bu doğrultuda yetiştirilmesi beklenir. Fakültelerde bunu geliştirecek zenginliğin yaratılması gerekir,

6) Öğretmenliği "teknisyenlik" olarak algılama yanılgısından vazgeçilmelidir.

7) Eğitimciler, "eğitimci" olduklarını unutmamalı; üniversiteler de, daha sağlıklı bir üniversite için, üniversiteye nitelikli ve çağdaş öğrenci gelmesi için, eğitim fakültelerini sahiplenmelidir.

8) Eğitim fakülteleri başta olmak üzere tüm fakültelerin ve üniversitelerin daha özerk çalışabileceği demokratik ortamlar yaratılmalı, YÖK'Un yapısı ele alınarak yetkileri eşgüdüm sağlama görevi ile-sınırlandırılmalıdır.

Kaynaklar

Adem, M. (1998). Öğretmen eğitimindeki meslek bunalımı, abece, 142, 11-12.

Ankara Üniversitesi (1993) Eğitim bilimleri birinci ulusal kongresi, Ankara: 24-28 Eylül 1990 bildiriler (1. II, 111, IV kitap). Ankara: Milli. Eğitim Basımevi.

Çukurova Üniversitesi (1993). I. Eğitim bilimleri kongresi: 28-30 isan 1994: Bildiriler (3 Cilt) Balcalı, Adana. Adana: Çukurova Üniversitesi Basımevi.

Duru, I. H. (1988). Eğitim fakülteleri tartışması, Cumhuriyet, Bilim Teknik Eki, s.575.

Eşme, t. (1997). Eğitim fakültelerinde yapılanma, Cumhuriyet, 10 Haziran 1997.

Gazi üniversitesi (1987). Öğretmen yetiştiren yüksek öğretim kurumlarının dünü, bugünü, geleceği sempozyumu: Tebliğler 8-11 Haziran 1987. Ankara: Gazi Üniversitesi yayını.

Hacettepe Üniversitesi (1987). Çağdaş gelişmeler ışığında Türkiye'de eğitim fakültelerinin yeri ve rolü uluslararası sempozyum: 17-19 Kasım 1986, Hacettepe Üniversitesi Dergisi Özel Sayı2.

Kavcar, C. (1997). Öğretmen sorunu, Cumhuriyet, 16 Eylül 1997.

MEB (1985). Öğretmen yetiştirme danışma kurulu toplantısı: Raporlar, görüşmeler ve öneriler. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayını.

MEB (1989). Öğretmen yetiştirme danışma kurulu toplantısı: Raporlar-görüşmeler, öneriler; 8-9 Haziran 1989. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

MEB (1992). Öğretmen yetiştirmede koordinasyon ve işbirliği toplantısı: 26-29 Mayıs 1992, Erzurum. Ankara: MEB Yayını.

MEB (1993), Öğretmen yetiştirme toplantısı: 30 Nisan-2 Mayıs 1993. İstanbul. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

MEB (1993a) Ondördüncü Milli Eğitim Şurası. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

MEB (1995). Milli Eğitim Şuraları (1939-1993). Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

MEB (1997). Öğretmen yetiştirme ve eğitiminin temel esasları. Ankara: Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü Yayın No: 10.

Okçabol, R. ve Gök, F. (1998). Öğretmen profili araştırması. Ankara: Eğitim-Sen Yayını.

Okçabol, R. (1997a). Eğitim fakültelerine yeni giysi-I, Cumhuriyet, 3 Haziran 1997.

Okçabol, R. (1997b). Eğitim fakültelerine yeni giysi-I I, Cumhuriyet, 23 Haziran 1997.

Okçabol, R. (1997c). Eğitim fakültelerinin derdi belli, YÖK'ün derdi ne? Cumhuriyet, 5 Aralık 1997.

Okçabol, R. (1998). Öğretmenlik mesleği üzerine oynanan oyunlar, abece, 139, 11-14.

YENİ ÖĞRETMEN YETİŞTİRME MODELİ ve AKADEMİK ETİK

Bilindiği gibi, 6 Kasım 1997 tarihinde devreye giren öğretmen yetiştirmeyle ilgili yeni YÖK modeli, eğitimcilerin önemli bir bölümü tarafından beğenilmemiş ve benimsenmemiştir. Bu yazıda, modelin geliştirilmesi ve uygulanmasıyla ilgili kimi yaklaşımlar akademik etik açısından irdelenmektedir.